

Kuusamon alueen tarinapankki

Tiia Kallunki, 2021

SISÄLLYS

Oulanka	3
Elli – luonnon lahja selkosten ihmisille.....	4
Elanto luonnosta ympäri vuoden	5
Kiutakönkään piiritys talvisodan pakkasella.....	6
Sodan muistoja Oulangan kansallispuistossa	7
Savinajoen kesäkodan metsälappalaiset.....	8
Saamelainen rautakausi ajoittuu vuosiin 300 –1600.....	9
Viikatemiehet ja haravanaiset tulvaniityillä	10
Työntäyteinen viikko luonnon helmassa kaukana kotoa	12
Hossa	14
Haukijärven aarre	14
Hossan Tulikettu.....	14
Julman Ölkyn balladi.....	14
Hossa	15
Riisitunturi	16
Kitkan noita	16
Korven tietäjät.....	16
Tulikettu	17
Syöte	18
Metsänkoi.....	18
Pyhityksen peikko.....	18
Soppelainen - Toraslammen piinattu haamu	19
Lähteet	23

ALKUSANAT

Tarinat on tarkoitettu Kuusamon alueen matkailuyrittäjille tuotteistamisen tueksi ja inspiraation lähteeksi matkailupalvelujen tarinallistamisessa.

Tarinat on tarkoitettu Kuusamon alueen matkailuyrittäjille tuotteistamisen tueksi ja inspiraation lähteeksi matkailupalvelujen tarinallistamisessa. Tarinat on kerätty vuonna 2020 osana Gateway To Land Of National Parks -hanketta Metsähallituksen toimesta. Ne liitetään osaksi kulttuurimatkailuyrittäjän työkalupakkia, joka julkaistaan Kansainvälinen matkailu- ja kulttuurikeskus Karhuntutassu -hankkeen toimesta.

Tarinat on vapaasti käytettävissä lähdeviitatusmerkinnällä:

"Lähde: Tiia Kallunki / Metsähallitus / Kuusamon kaupunki, 2021"

Kuusamossa kesäkuussa 2021.

OULANKA

Elli – luonnon lahja selkosten ihmisille

Pöydällä oli paksuja pettuleipiä. ”Saattaahan näitä syödä”, sanoi Elli palan purtuaan talon nuorelle emännälle, joka tarjosi kunnan uudelle sairaanhoitajattarelle maistiaisiksi vasta paistettua leipää. Kevättalvella porolla kaupungista haetut jauhot oli melkein kokonaan käytetty, joten emäntä oli joutunut tekemään hätäleipää pettujauhoista. Hän oli selkosissa oppinut leipomaan myös oljista ja jäkälistä. Talon väki oli tottunut karvaaseen makuun, joka jäi suuhun puun nilasta. Elli tahtoi leivän reseptin. Isäntä antoi hänelle kiitokseksi avusta useamman pettulevyn, joita oli irroteltu alkukesästä männyistä. Puun nilakerroksen päältä kuorittu kaarna oli laitettu talteen verkon kohoiksi ja pirtin lämmöneristeeksi. Elli oli kulkenut porojen polkuja pitkin katsomaan Sovajärvelle talon vanhaa emäntää, joka oli sairastanut jo pitkään. Hän neuvoi voitelemaan pahaa makuuhaavaa pihkasalvalla ja opetti sen valmistustavan myös talon nuorelle emännälle.

Matkalla sairaan luo Elli oli yöpynyt heinäladossa. Herättyään hän oli sytyttänyt kannonjuurikkaan tuleen ruuanlaittoa varten. Tomera nainen oli keittänyt pyöreäpohjaisessa kauhassa kuivalihavelliä. Isäntä oli aikaisemmin kesällä kirkolla käydessään pyytännyt Elliä katsomaan sairasta Sovajärvelle. Samalla mies oli lykännyt Ellin kainaloon poronlihapaketin, jotta nuori nainen paremmin jaksaisi kulkea pitkän matkan. Elli tunsu Oulangan seutua jonkin verran, sillä hän oli edellisenä talvena käynyt Ampumavaaran savotalla hoitamassa jalkansa loukannutta miestä. Elli oli sattunut olemaan torpassa Tiermasjärvellä ja sieltä hiihtänyt antamaan ensiapua. Hän oli joutunut lausumaan mummolta opitut verenseisautussanat, kun mikään muu ei enää ollut auttanut. Loukkaantuneen savottamiehen kuljetusmatka Kuusamon sairashuoneelle oli ollut pitkä, joten Elli oli käskenyt syömään pajunparkkia, koska muutakaan särkylääkettä ei ollut. Hoidettuaan vanhan emännän makuuhaavoja Elli lähti pettulevyt repussa ja leipäresepti taskussaan taittamaan paluumatkaa. Hän käveli Liikasenvaaralle ja söi vatsansa täyteen marjoja. Karhut olivat temmeltäneet metsäpalojen jäljiltä kasvaneessa korkeassa vatukossa, joten nainen lauloi kovaa vadelmilla herkutellessaan. Puolan marjat eivät olleet vielä punastuneet, eikä mustikan ja hillan marjoja näkynyt paljoakaan. Pakkanen oli varmaankin vienyt niiden kukat alkukesästä. Onneksi Elli oli jo edellisenä syksynä poiminut runsaasti mustikoita ja kuivannut ne useamman talven varaksi. Sieniä hän sai kerätä rauhassa metsissä, sillä ihmiset eivät niistä välittäneet. Metsissä kulkevat

porot ja paanajärveläisten lehmät niitä sentään maistelivat. Syksyisin Elli suolasi sieniä ja kuivasi herkkutatteja. Naruun pistetyt tatinpalaset riippuivat kakluunin kyljessä, sopivassa jälkilämmössä.

Eräänä syksynä Elli oli kerännyt ison saavillisen suomuorakkaita. Niistä hän oli keittänyt sopivan veden lampaanvillan värjäämistä varten. Lankavyyhdet olivat muuttuneet kauniin vihreiksi. Elli pärjäsikin selkosissa kaikkina vuodenaikoina. Keväällä hän keräsi juuria ja versoja ja osasi hyvin narrata kutukaloja. Koivujen kylkiin hän kairasi reikiä ja lasi mahlaa. Sitä hän vei mukanaan vahvistukseksi monelle talven heikentämälle. Kuusenkerkät kelpasivat hänelle itselleenkin sellaisenaan tai siirapiksi keitettynä. Soille Elli suunnisti elokuun lämpiminä päivinä etsimään kihokkeja yskänlääkettä varten, ja karpaloista hän kilpaili kurkien kanssa myöhään syksyllä ja aikaisin keväällä. Vadelmilla herkuttelun lopetti rankka sade. Elli kömpi kuusenpersijeen alle, eikä voinut lainkaan moittia havupetiään. Hän päätti palata samoille seuduille poimimaan puolanmarjoja, kunhan ne ensin kypsyisivät. Osan Elli laittaisi puhtaaseen veteen talven varalle säilöön. Marjamatkaa varten hän katseli valmiiksi hongan runkoja, joita oli jäänyt uiton aikana joen varrelle. Niistä saisi kunnon rakotulen, kun raahaisi kaksi puuta päällekkäin. Ei Elli ampumaan alkaisi, mutta seuraavalla kerralla hän virittäisi ansalangan metsälinnuille. Samalla rakovalkealla voisi keittää vaikka linnun rinnan täkkälihat.

Elanto luonnosta ympäri vuoden

- Harvaan asutun Koillis-Pohjanmaan eli selkosten elinkeinoja olivat kalastus, eränkäynti ja porotalous. Selkosilla harjoitettiin myös pienimuotoista karjankasvatusta ja sen myötä peltoviljelyä ja niittytaloutta.
- Toimeentulo perustui selkoselinkeinojen lisäksi luonnosta saatavien antimien monipuoliseen käyttöön. Hyödynnetyt luonnon antimet samoin kuin harjoitetut elinkeinotkin vaihtelivat vuoden-aikojen mukaan.
- Luonnon antimia ovat luonnosta saatavat marjat, kasvit, puumateriaali, sammaleet, jäkälät, maa-ainekset, kivet ja riista.
- Jokamiehenoikeus antaa edelleen mahdollisuuden kerätä luonnosta tuotteita omaan käyttöön ja myyntiin. Esimerkiksi Oulangan kansallispuistoalueella saa marjastaa ja sienestää.
- Sovajärven kylä sijaitsee Oulangan koillispuolella.

- Pajun parkissa on luonnon salisylaatteja, joita on käytetty särkylääkkeenä. Asetyyლისალიssyylihappo eli aspiriini on luonnon salisylaattien synteettinen johdannainen.
- Puolan marja tarkoittaa puolukkaa.
- Metsässä ollessa yön voi viettää kuusenpersijeessä eli tiheään ja pitkäoksaisten kuusen sylissä

Kiutakönkään piiritys talvisodan pakkasella

Neuvostoliittolainen lentokone lensi matalalla Kiutakönkään yli. Kone tuli idästä Paanajärven suunnalta rajan takaa. Kiemurteleva Oulankajoki näytti kauniilta yöilmoista katsottuna, mutta lentokoneessa ei oltu maisemia ihailemassa. Yhtäkkiä koneen moottorista alkoi kuulua kolinaa, joka oli kovempaa kuin Kiutakönkään jäiden paukkuminen pakkasessa. Koneesta tupruava musta sankka savu laskeutui hiljalleen joen päälle. Oulangan luonto ei tiennyt, että Suomi ja Neuvostoliitto olivat ajautuneet sotaan. Neidonkengät ja lapinvuokot odottivat paksun lumen alla vielä pitkään kevättä ja kasvun aikaa. Oulangan jokivarressa asunut lossivahti perheineen oli siirretty turvaan Käylän kylään, koska sodan takia lossiliikennettä ei ollut joen yli. Oulanka oli säilynyt tähän asti rauhallisena paikkana, vaikka suuri joukko raja-alueen asukkaita, muun muassa liikasenvaaralaiset ja Paanajärven koko kylä, olivat joutuneet jättämään kotinsa ja pakenemaan rajan sotatoimia. Väki oli lastattu kiireellä kuorma-autoihin, jotka olivat matkanneet Kuusamon kirkonkylälle ja sieltä edelleen Pudasjärven ja lin suuntaan. Lentäjä teki nopeasti päätöksen, kone oli saatava alas. Mutta joessa ei ollut sopivaa kohtaa laskeutumiseen. Hetken kuluttua eteen avautui tasainen paikka, jonne lentäjä ohjasi koneen. Kone tömähti turvallisesti paksun lumen keskelle, Rytilammen lähelle jäiselle suolle. ”Mutta miten täältä pääsisi pois?” tuumi mies. Lentäjä lähti kahlaamaan lumista jokivartta pitkin itään, kohti kotimaata. Vastaa tuli lossimökki, mutta onneksi suomalaisia ei kuulunut eikä näkynyt. Lentäjä huomasi, että asukkaille oli tullut kiire lähteä, koska lossimökin seutuvilla vastaan käveli viluinen ja yksinäinen hieho, lehmän alku. Mies mietti hetken. mitä tekisi hieholla. Maitoa siitä ei vielä voinut lypsää, eikä sitä voinut teurastaa lihoiksi. Suojaan eläin piti saada pakkasen keskeltä. Mies huomasi navettarakennuksen ja otti kiinni hiehon kaulassa roikkuneesta köydestä. Eläin oli varmaan repäissyt itsensä irti evakkoon lähteneiden käsistä. Lentäjä talutti hiehon navetan parteen kiinni ja kantoi sen eteen heiniä.

Tässähän saattoi olla luonnonheinää niiltä niityiltä, joiden yli hän oli juuri lentänyt koneellaan. Navetan nurkasta löytyi astia, jossa oli vielä sulaa vettä hieholle juotavaksi. Jos kiireessä oli jäänyt hieho Oulangan lossimökille, oli sinne jäänyt muutakin. Porstuan oven vieressä seisoivat omatekoiset puusukset ja kunnan rottinkisauvat. Siitä vaan mäystimet kiinni saappaisiin ja kohti kotia jokijäätä pitkin. Kiutakönkään kohta oli vaikea ohittaa suksilla. Onneksi pahimman kohdan pääsi hiihtämään vaivatta vanhaa uittoränniä pitkin. Lentäjä oli käynyt Vienanmeren rannalla ennen sodan syttymistä ja nähnyt lukuisia vanho- ja sahoja, joihin kuulemma oli tämänkin alueen puita uitettu vielä kaksikymmentä vuotta sitten. Kukapa olisi arvannut, että kallioon räjäytetty ränni, jonka kautta tukit olivat kulkeneet Venäjälle, koituisi nyt hänen pelastukseensa. Jonkun päivän päästä suomalaisten vartiojoukko hiihti Käylästä Oulangalle. Lunta oli satanut runsaasti, mutta joella näkyi silti jonkinlainen ura. Kenen tekemä se oli? Miehet valpastuivat, sillä lossimökin viereisestä navetasta kuului kolinaa – vihollinenko? Piirittäjät makasivat tiukasti lumessa, sillä vieras ei saanut antaa vihiä. Puoli päivää kului, ennen kuin joku miehistä rohkeni avata oven. Navetassa oli vihollisen sijasta elävä hieho. Nälkäänsä se oli siellä potkiskellut ja tyhjää vesiastiaa heitellyt. Hieho kuitenkin selvisi hengissä Kiutakönkään talvisodan aikaisesta piirityksestä. Jonkin ajan kuluttua lentokone vedettiin suolta ja vietiin kuorma-autolla Kuusamon kirkonkylälle. Todistettavasti vihollinen oli ollut Oulangalla asti.

Sodan muistoja Oulangan kansallispuistossa

- Suomen ja Neuvostoliiton välinen talvisota käytiin 30.11.1939 –13.3.1940.
- Kansallispuistoalueella ei käyty varsinaisia taisteluja, mutta Oulangan ympäristössä oli välirauhan (1940–1941) ja jatkosodan (1941–1944) vuosina suomalaisia sotilasjoukkoja. Jatkosodan aikana Oulangan alueella kulki myös vihollisen partisaaneja.
- Talvisodan alkaessa Oulangan itälaidalla sijainneen Paanajärven kylän asukkaat evakuoitiin. Sodan edetessä vihollinen hävitti kylän ja tiedustelutoiminta ulotettiin Kuusamon ja Sallan rajaseuduille nykyisen kansallispuiston alueelle.
- Oulankajokivarren maastoon rakennettiin korsuja ja ampumahautoja. Kiutavaaran maantienpuoleiseen rinteeseen rakennettiin maasta ja kivistä kaksi bunkkeria, joissa oli panssarintorjunta-aseistus ja joiden ampuma-aukot osoittivat Oulankajoelle. Lisäksi nykyisen opastuskeskuksen kohdalla oli parakkeja, joihin suomalaisia joukkoja majoitettiin.

- Kiutakönkään pohjoispuolta joen alajuoksulle kulkeva tie on alkujaan sota-aikainen huoltotie.
- Oulankajokea pitkin huollettiin Paanajärvellä olleita suomalaisia sotajoukkoja sekä suomalaisten sotilaiden valtaamia karjalaiskyliä. Jokea pitkin vietiin tavaraa moottoriveneillä ja tynnyreistä tehdyillä lautoilla.
- Tiedustelulennolla ollut venäläinen lentokone teki talvisodan aikana pakkolaskun Oulankajokivarteen, Ryttilammen lähellä sijaitsevalle suolle. Lentäjä hihti takaisin Neuvostoliiton puolelle ilman, että yksikään suomalainen ehti häntä nähdä.
- Syyskuussa 1944 Kuusamon rajakylät tyhjennettiin noin päivän varoitusajalla. Tähän päättyi suomalaisasutuksen aika Paanajärvellä.
- Vuonna 1973 löytyi Oulankajoen sillan läheisyydestä sodanaikainen lentopommi, joka hävitettiin räjäyttämällä. Muita Oulangan maastosta löydettyjä sodan muistoja ovat sodan aikaiset jotoksen merkit, kuten neuvostoliittolaiset säilyketölkit sekä Kiutavaaran huipulla olevasta vanhasta petäjästä löydetty, ilmeisesti välirauhan aikainen kaiverrus: R W 19 1/12 40 Turku VR Pio

Savinajoen kesäkodan metsälappalaiset

”Siinä on kruunulle lapinmiehen vero. Nahat on hankittu pitkillä pyyntireissuilla kahden pitkän pimeän välissä!” Nilla murahti ja laittoi nahkanippunsa verovoudin eteen. Kirkkoherra oli jo saanut omat kymmenyksensä kapahaukena. Koko joulun jälkeinen aika oli mennyt virkamiehiä poroilla kyydittäessä ja kruununhallinnon talvikäräjien pidossa. Sydäntalven ajan naisväki oli ahkerasti muokannut peuran nahkoja ja tehnyt uusia peskejä sekä lapinkenkiä, joita miesväki oli käynyt testaamassa Majavasaarella Savinajoella. Tuliaisina oli ollut komeita majavannahkoja, jotka tosin olivat menneet veronmaksuun kruunun voudeille. Nilla ei ollut ehtinyt tehdä lainkaan kauppaa venäläisten kanssa, kun jo suomalaiset veronkantajat olivat tulleet vaatimaan omia maksujaan.

Vuoden verot oli nyt maksettu, ja pimeimmät kuukaudet alkoivat olla ohi Kitkajärven talvikylässä. Helmikuussa Matin päivänä Nillaa poltteli pääsy villi-peuranjahtiin. Yhdessä talvikylän muiden miesten kanssa suunnattiin kohti Oulanka- ja Savinajoen välistä seutua. Mukaan otettiin muutama kesy poro houkutuseläimiksi jahtia varten. Samalla reissulla Nilla kävi tarkistamassa perhekunnalleen kesäkodan paikkaa Savinajoen yläjuoksulta. Sieltä pääsi kalalle heti suvantojen

auettua ja jokea pitkin pystyi sauvomaan. Tuttu lammenseutu oli myös hyvä vasomispaikka poroille. Villipeuran pyynnin jälkeen perhekunnat suuntasivat kesäkyliin. Kotalammen rannalla perhettä odotti Nillan kevättalvella paikalle tuomat risut ja laudat, joista joukolla pystytettiin kota. Päälle leviteltiin peurannahat, jotka Nillan puoliso oli muokannut talven aikana. Vähän matkan päässä kesäkylästä oli uhrilehto, jossa Nilla poikkesi useasti kevätaamuina. Metsän suojissa vielä sai rauhassa pyytää Seidalta kalaonnea. Talvikylässä ei enää uskaltanut puhua omista pyhistä paikoistaan, sillä suomalaisten kirkkoherra olisi haastanut heti käräjille.

Oulangan erämaat tarjosivat metsälappalaisille hyvät mahdollisuudet kalastukseen, metsästykseseen ja poronhoitoon. Siellä Nillan perhekunnan ei tarvinnut riidellä kenenkään kanssa kalavesistä. Kalojen kutupyynti oli aikaa, josta koko perhe nautti. Jokeen oli hyvä virittää verkot ja rysät. Haukea saatiin runsaasti ja yhdessä kalat leviteltiin kodan seinille. Niistä kuivattiin papille seuraavan vuoden kymmenysverot. Itselleen Nilla otti parempaa kalaa. Suomalaiset uudisasukkaat eivät tulleet kauas jokivarsille metsää polttamaan ja kaskea kaatamaan. Lantalaisten hirsipirtejä ei näkynyt jängillä, joten porot vasoivat rauhassa ja kulkivat pitkin metsiä. Nilla kesytti poroja ja kuljetti niitä palkisilla. Yhdessä toisen kesäkotalaisen kanssa he rakensivat porokaarteita, jotta eläimet olisi helpompi syksyllä kerätä yhteen.

Saamelainen rautakausi ajoittuu vuosiin 300 –1600

- Oulangan seutu sijoittui kolmen eri lapinkylän eli siidan (siita) väliin. Lapinkyliä olivat Maanselän kylä Kuusamojärven pohjoisrannalla, Kitkan kylä Ala-Kitkajärven länsilaidalla sekä Kuolajärven kylä Sallan alueella.
- Näiden lapinkylien asukkaita nimitettiin varsinkin ennen metsälappalaisiksi, nykyisin puhutaan metsäsaamelaisista. Vanhimmissa lähteissä ”lappalainen” on ollut yleisnimitys erämaaseutujen asukkaille, jotka todellisuudessa eivät olleet kielellisesti, kulttuurisesti taikka elinkeinoiltaan yhdenmukaista joukkoa.
- Talvikylien hallintoon ja oikeudenkäyttöön liittyvät asiat hoidettiin talvikäräjillä.
- Peski on poronahoista ommeltu turkki, jossa karvat ovat ulospäin.
- Aluksi poroja käytettiin houkutuseläiminä ja myöhemmin ajojuhtina sekä kantoporoina.
- Seidalla tarkoitettiin pyhää paikkaa, jossa asuvalta hengeltä pyydettiin palvontamenoja pitämällä ja uhraamalla hyvää kala- ja metsästysonnea. Seitoina pidettiin yleensä jollakin tapaa epätavallisia paikkoja, kuten erikoisia

kalliomuodostelmia. Oulangan alueella esimerkiksi Ristikallio ja Oulangan kanjoni ovat voineet aikoinaan olla pyhiä paikkoja.

- Suomalaisasutus ja talonpoikaiskulttuuri levisivät 1670-luvun jälkeen muutamassa vuosikymmenessä Oulangan erämaa-alueille. Tuolloin saamelaisten aika alkoi olla ohi, ja he vetäytyivät alueelta tai sulautuivat suomalaiseen väestöön.
- Porot palkivat tarkoittaa, että porot kulkevat laitumillaan. Nykyään palkinen tarkoittaa poronhoitopiiriä.
- Oulangan alueella aikoinaan asuneet saamelaiset jättivät perinnökseen lukuisia paikannimiä, kuten Kiutaköngäs, Savinajoki (suom. suvanto) ja Aikkipetsi (suom. honka, mänty).
- Saamen kielen sana 'keävngis' tarkoittaa isoa vesiputousta, köngästä. 'Giuuhta' taas on syvä, rotkomainen laakso. Kiutaköngäs sai siis aikoinaan nimensä näiden sanojen yhdistelmästä (Giuuhtakeävngis).
- Kansallispuistoalueella on myös Kiutavaara, Kiutajärvi ja Kiutakangas

Viikatemiehet ja haravanaiset tulvaniityillä

”Hyvänen aika, jäät ovat särkeneet niittyladon ja tulvavesi on vienyt hirret Paanajärvelle päin!” huudahti niittoväen etujoukossa kulkeva Juhani. Tätä hän oli pelännyt koko matkan kotoa Haaralammelle. Hauen kutuaikana Oulanka- ja Savinajoen yläjuoksulla kulkeneet kalastajat olivat kertoneet, että Hautajärven kohdalla kevättulva oli noussut ennätyskorkeuteen. Vanhatkaan ihmiset eivät olleet sellaista ennen nähneet. Juhani johdolla oli lähdetty varhain aamulla Kallunkijärven rannalta kohti Oulankajokea, eikä kukaan ollut arvannut puheista huolimatta, että kevättulva olisi ollut näin ankara. Kontit selässään nuoret naiset ja miehet olivat astelleet kohti Haaralammen niittyä. Mukaan oli pakattu edellisenä iltana kaikki tarpeellinen. Niittylihaa, leipää, suolakalaa, voita, ryynejä ja jauhoja oli laitettu konttiin niin paljon kuin jaksettiin kantaa. Illalla oli tarkoitus keittää kuivatusta lampaan- ja poronlihasta niittyvellä. Tuohiset suolakopsat olivat keikhdelleet kulkijoiden kontissa ja rytmittäneet kävelyä Kiutavaaran rinteellä. Konttiin oli varattu myös varsikuppi kahvin ja teen juontia varten. Padan kantajana oli ollut talon nuorin tyttö Liisa, jonka konttiin äiti oli laittanut myös vähän kahvia niityn lopettajaispäivää varten. Oulankajoen yli

pohjoisrannalle oli päästy jouhevasti kalamiesten veneellä. Haaralammen lähestyessä oli hypelty kaatuneiden aitaseipäiden yli. Vasta edellisenä kesänä Juhani ja Heikki-veli olivat aidanneet riu'uilla niittypalstoja, jotta porot ja metsälaitumille kulkeneet lehmät eivät olisi sotkeneet karjan rehua. Matkaa oli päätetty jatkaa Runsulammen niityille asti, jotta nähtäisiin tulvatilanne siellä. Liisa oli huomannut jo kaukaa, että isän parikymmentä vuotta sitten tekemä heinälato oli hajonnut. Onneksi valtion metsistä saisi ottaa suojan tekoon uudet hirret. Katon katteeksi pitäisi kiskoa tuohia tai kantaa kotoa asti päreitä. Kallunkijärvessä oli ehditty tälle kesälle liottaa mäntypöllejä, joista oli höylätty päreitä. Ne oli laitettu navetan kattoon. Ei niitä tänne kukaan ollut osannut varata. Kun lato oli korjattu ja murkina syöty, aloittivat miehet liippaamisen. Juhani oli hankkinut keväällä maasepän takomat terät viikatteisiin. Kalaverkkoon käärityt uudet liippakivet olivat visusti tallessa kontissa. Juhani oli hankkinut liippoja varten liuskekiveä Tavajärven lähellä olevasta louhoksesta. Talven aikana liippakivilevyt oli hakattu suikaleiksi, joita talon naiset ja lapset olivat hioneet hiekalla ja vedellä teroittamiseen sopiviksi kovasimiksi. Muutaman kerran vuosien varrella Jussi oli kuljettanut pororaidolla liippakiviä myyntiin Ouluun. ”Oliko Kuusamossa hyvä liippavuosi?” muista pitäjistä tulleet miehet olivat vinoilleet. Jussi oli ajatellut, että ne olivat vain olleet kateellisia, koska kaikkialla ei ollut sellaista liuskekiveä.

Heinä katkesi kevyesti pitkävärtisellä viikatteella. Talon nuoret naiset haravoivat niitä luolle. Heinäkasa kuivahtaisi hyvin poutasäässä, ja pian se kannettaisiin suovaan. Tänä kesänä heinäsaato jäisi huonoksi, koska Oulangan jokivarren niityt olivat kevätkylmän takia surkastuneet. Hevosella ei tarvitsisi heinähäkkikuormia vetää kotiin kuin muutaman kerran talven aikana. Keväällä olisi jo kova puute karjan rehusta. Illalla lämmitettiin niittysauna ja keitettiin kunnon kuivalihavelli, joka suurustettiin ohrajauhoilla. Räkkä savusta huolimatta söi ihmisiä, eikä edes pikiöljyllä voiteltu oikein auttanut. Onneksi puremia helpottava ja lihaksia hellivä sauna oli säästynyt tulvalta. Yöksi käytiin levolle saunaan ja jokainen koetti vetää peitettä tai hametta pään ympärille suojaksi. Aamuyöstä oli pakko tunnustaa sääsket voittajiksi. Niittäminen aloitettiin jo kello neljä. Samaan aikaan Oulankajoen varsia pitkin kulki muitakin heinämiehiä. Aivan Oulankajoen suulta kohti yläjuoksua oli Paanajärven, Liikasenvaaran ja Ala-Kitkan talojen väkeä. Kuolajärveläiset kävivät niittämässä Savinajoen seutuja. Viikko selkosten takana heinänteossa menisi nopeasti

Työntäyteinen viikko luonnon helmassa kaukana kotoa

- Oulangan kansallispuiston jokivarsiniityillä kasvatettiin entisaikaan luonnonheinää karjanrehuksi. Jokien ja purojen tulvat toivat niityille ravinteita ja edistivät täten heinän kasvua.
- Kuusamossa heinää niitettiin myös paiseniityiltä, joita paisutettiin eli tulvitettiin tammeamalla eli patoamalla. Padon avulla nostettiin purovesi niityn päälle ja saatiin näin kasvatettua halutunlaista heinää (sarat, kortteet).
- Ennen isojakoa kukin talo sai vallata maata tai niittyjä käyttöönsä parhaaksi katsomaltaan paikalta. Niittyjen raivaaminen toi tekijälleen niitto-oikeuden, joka siirtyi tilan mukana perintönä. Täten niityt pysyivät samojen sukujen hallinnassa vuosikymmeniä. Niittyjen pinta-ala määräsi sen, kuinka monta lehmää kussakin talossa voitiin pitää.
- Kuusamon ja Sallan kylistä luonnonniityille oli pisimmillään kymmenien kilometrien tietön matka, joka kuljettiin jalan ja vesiteitse veneellä.
- Heinänteko alkoi heinäkuussa, jolloin niityille lähdettiin heinäntekoon ainakin viikoksi kerrallaan. Tavallisesti niityillä nukuttiin tai-vasalla, mutta joskus yösjaksi rakennettiin laavu tai niittysauna.
- Niityillä päivät olivat työntäyteisiä. Niittämään ruvettiin jo aamuneljältä ja päivä päättyi iltayhdeksältä.
- Niittyeväisiin kuului kuiva leipä, voi, suola, piimä, kuivaliha, suolakala, jauhot, ryynit ja joskus perunatkin. Niityllä syötiin seuraavan aikataulun mukaan:- eine klo 7, voileipää, suolakalaa -murkina, klo 12–14, puuroa -päivällinen klo 17, voileipää, kalaa, teetä -iltanen, lihavelli
- Heinät niitettiin viikatteella, jonka jälkeen ne haravoitiin lalloiksi, pieniksi heinäkasoiksi. Huono niittomies oli se, jonka haravamies liippausaikana istui. Kuivaneet heinät kerättiin isoiksi kasoiksi, jotka kannettiin sapilaille tai kantoharavilla latoon. Lasten työnä oli polkea heinät ladossa tiiviiksi patjaksi.
- Kantavan talvikelin aikana heinä kuljetettiin kotiin hevosilla, poroilla tai miesvoimin.
- Vielä 1900-luvun alussa Oulangan alueella talollisilla oli käytössä noin 150 hehtaaria luonnonniittyjä. Niittyjä käytettiin vielä 1950-luvulla, jonka jälkeen niiden merkitys karjan ruokinnassa hiipui.

- Toisen maailmansodan aikana Oulankajoella niittäneet tapasivat venäläisiä sotilaita, mutta kohtaaminen sujui ongelmitta.
- Oulankajoki tulvi vuonna 1897 niin runsaasti, ettei vastaavaa oltu aiemmin koettu.
- Nykyisin Oulangan kansallispuiston niittyjä hoidetaan säännöllisesti, jotta arvokas perinnemaisema kasvi- ja eläinlajistoineen säilyisi.
- Suolakopsa tarkoittaa suola-astiaa.
- Kuusamolainen talonpoika käytti varsikuppia, joka vastaa lappilaista kuksaa.

HOSSA

Haukijärven aarre

Kerrotaan, että Iso-Kontaisen ja Haukijärven välissä on venäläisten piilottama aarre. Siellä kulkiessaan voi nähdä kahtia leikatun veneen, joiden puoliskot ovat päällekkäin. Eräs mies oli unessaan nähnyt aarteen paikan. Herätessään, hän oli kiireellä sännännyt paikalle ja alkanut lapioimaan. Jonkin aikaa lapioituaan mies huomasi, että lapio osui johonkin. Alkoi kuulumaan kilinää. Aivan kuin kolikot olisivat helskyneet yhteen. Mies jatkoi innoissaan kaivamista, kunnes yhtäkkiä maasta alkoi kohoamaan usvaa. Usva kohosi korkeaksi patsaaksi ja siitä muodostui miehen hahmo, joka asettui aarteen päälle suojaksi. Mies säikähti tätä aarretta suojelevaa henkeä niin, että säntäsi peloissaan kotiin, eikä enää yrittänyt uudestaan kaivaa aarretta esiin. Aarteilla on omat henget, jotka niitä suojelevat.

Hossan Tulikettu

Tuliketun on kerrottu kulkevan Hossassa. Jälkeensä tämä Pohjoistunturin asukas jättää pikkuruiset jäljet. Mennessään se hohtaa kaunista valoa ja valaisee ympäristönsä. Kun kettu oikein juoksee, sen häntä iskee kipinää maata ja risukkoa vasten, siitä syntyvät leiskuvat revontulet taivaalle.

Tulikettu on aikoinaan ollut jokaisen metsästäjän unelma saalis, sen nahka on ollut uskomattoman arvokas ja tarun mukaan metsästäjästä on tullut rikas loppuelämäkseen. Kerrotaan, että tuliketun nahkaa on käytetty ruutikellarissa valaistuksena, kun sitä on silittänyt oikein, se on hohtanut valoa, joka on ollut avotulta turvallisempaa. Liekköhän kettu vieläkin juoksee Hossan metsissä?

Julman Ölkyn balladi

Kuusamossa asui neljäsatua vuotta sitten tietäjä, joka käytti kirkkonaan Julman Ölkyn seinämässä olevaa Pirunkirkon luolaa. Muuan nuorukainen rakastui Vienan puolella asuvan suurkauppias Hovatan kauniiseen tyttäreeseen. Poika oli kuitenkin köyhä ja maineeton, joten tytön saannista ei ollut toiveita. Lemmentuskissaan nuorukainen meni Julman Ölkyn tietäjän pakeille pyytäen apua. Tietäjä lupasi auttaa, mutta palkkiokseen hän tahtoi Hovatan tyttären sielun, kun häät olisi pidetty. Nuorukainen suostui siihen.

Tietäjä teki taikansa. Siitä alkaen nuori mies onnistui kaikessa mihin ryhtyi. Kolmen vuoden päästä hän oli pohatta, jonka sopi käydä rikkaan Hovatan tytärtä kosimassa. Hän teki sen, ja vastaus oli myöntävä. Kun nuorukainen kihlusaikana tutustui morsiamensa, hän totetsi neidon sielun

kauniiksi kuin kesäpäivä. Kateellisinkaan ei voinut sanoa tytöstä tai hänen käytöksestään mitään paha.

Häät pidettiin keskitalvella. Koko lähiseutu kokoontui Hovatan hoviin. Pian vihkimisen jälkeen tultiin sulhaselle sanomaan, että portilla oli mies, jolla oli hänelle tärkeää asiaa. Kun sulhanen meni portille, siellä oli tietäjä, joka ilmoitti tulleensa noutamaan palkkiotaan. Nuorukainen sanoi peruvansa sopimuksen, sulki portin ja palasi häätupaan. Silloin valtava lumipyörre lennätti ovet auki, valot sammuiivat ja morsiamen kuultiin kirkaisevan. Kun valot saatiin palaamaan, oli häätupa lumen vallassa ja morsian tiessään. Sulhanen juoksi ulos, tempasi keihään mukaansa ja hiihti yöhön. Aikanaan sulhanen tuli Julman Ölkyn luolalle. Siellä olivat tietäjä ja morsian, joka sielunsa menettäneenä oli mielipuoli. Sulhanen syöksi keihäänsä tietäjään ja tämä kuoli. Tietäjä ennätti luoda viimeisen loitsunsa. Se muutti sulhasen kotkaksi, joka lensi ulos. Vielä tänäkin päivänä sieluton neito kiertelee erämaita Julman Ölkyn ympäristössä. Kotka vartioi häntä korkealla lentäen ja katseellaan seuraten. Vain kerran vuodessa, hääpäivänään, nuorukainen saa ihmishahmonsa ja neito sielunsa ja he voivat yhden yön Pirunkirkolla itkeä surullista kohtaloaan.

Hossa

Eräs mies kerran vihelsi revontulille ollessaan retkellä Värikalliolla. Revontulet syöksyivät korvista sisään niin että mies pyörtyi. Kauan oli korvissa soinut ja päätä särkenyt. Vanha kansa kertoo, että revontulissa on maata mullistavaa voimaa. Silloin kun revontuet leiskuvat taivaalla, Jäämerellä myrskyää. Aallot lyövät kallioihin ja jäävuoret heiluvat tuulen voimasta. Kerrotaan myös, että revontulien tanssin aikana ei saa viheltää, siitä eivät repolaiset pidä.

RIISITUNTURI

Kitkan noita

Lehtoniemestä Kitkalta löytyi 1970-luvulla sattumalta eriskummallinen hauta. Vainaja oli haudattu matalaan hautaan pohjois-etelä suunnassa, eli kristitystä edesmenneestä ei ollut kysymys.

Haudasta löytyi shamaanille kuuluneet runsaat hautalahjat. Esineistössä oli mm. arparenkaita ja shamaanin rummun luinen vasara, eli päristin. On arveltu, että haudassa on ollut mukana myös itse rumpu, mutta aika ja maaperä on tehnyt työnsä, eikä siitä ole mitään jäljellä. Kuka lie ollut tämä Kitkan noita ja miksi hän on kokenut väkivaltaisen kuoleman 1500-luvulla?

Korven tietäjät

Näillä selkosilla tietäjien apuun on turvauduttu aina. Vanhat kertovat, että vielä 1900-luvun alussa oli useita maineikkaita tietäjiä ja heidän luonaan pistäytyi yksi jos toinenkin. Tieto ja taito periytyi suvussa. Tietäjiltä haettiin apua useisiin ongelmiin, yleensä kuitenkin kaikenlaisiin sairauksiin ja tauteihin. Välimatkat olivat pitkiä ja lääkäri usein saavuttamattomissa, tietäjä oli turvallisempi ja helpompi ratkaisu.

Monenlaisia olivat tietäjien konstit tautien häätämässä. Keinoihin kuului mm. suonon iskentää, kuppauksia, hierontaa, hauteita ja monenlaisia muita tapoja, jotkut melko merkillisiä. Aluksi tietäjä otti selvää taudin laadusta ”katsomalla viinaan” tai katsomalla ”kahviin”. Jotkut arpoivat ja jotkut tutkivat elävää hopeaa. Näin saatiin selville, oliko tauti tartunnainen, pahan ihmisen panema vai jotain muuta. Tietäjillä oli lukemattomia loitsuja ja manauksia tautien häätämiseksi: ”Kyllä sun sukusi tieän, tieän valtavanhempasi..” Taudit lähetettiin sinne mistä ne olivat tulleetkin: ”Pimeään Pohjolaan” tai ”Turjan koskenen kovahan”. Joihinkin loitsuihin kuului taikatemppuja. Jumalan taudeille ei tietäjäkään mahtanut mitään, sellaisen pystyi parantamaan vain itse jumala.

Tietäjät myös auttavat kirouksien kanssa, joko niitä langettamalla tai niitä poistamalla. Yleisimpiä kirouksia taisi olla karhun nostattaminen. Tietäjä nosti karhun jostain henkilö vastaan, jolloin karhu saattoi tappaa kohteen hevosen tai lehmän. Joskus on myös karhu nostatettu ihmistä vastaan. Karhu saattoi piinata kauankin kohdettaan, ennen kuin se joko käskettiin pois tai toinen tietäjä sen hääti.

Tietäjistä oli moneksi. Avuksi ja joskus kiusaksi. Perinne on lähes kuollut kehityksen kehittyessä ja ajan kuluessa. Selkosissa on vielä kuitenkin ihmisiä, jotka osaavat käyttää luonnon antimia

sairauksien parantamisessa ja helpottamisessa tai heillä on muut keinonsa. Ehkäpä he ovat kaikessa hiljaisuudessa sukupolvien mittaisten tietäjien joukon viimeisiä.

Tulikettu

Vanhat kertovat, että Kitkalla Vasikkaselällä on nähty aikoinaan tarunhohtoinen Tulikettu. Sitä on ajettu takaa jäällä, mutta kettu on päässyt pakoon. Tulikettu on aikoinaan ollut jokaisen metsästäjän unelma saalis, sen nahka on ollut uskomattoman arvokas ja tarun mukaan metsästäjästä on tullut rikas loppuelämäkseen. Kerrotaan, että tuliketun nahkaa on käytetty ruutikellarissa valaistuksena, kun sitä on silittänyt oikein, se on hohtanut valoa, joka on ollut avotulta turvallisempaa. Pohjoisen tarujen mukaan revontulet syntyvät, kun Tuliketun kipinöivä häntä osuu juostessa oksiin tai maahan. Liekköhän kettu vieläkin juoksee kitkalla?

SYÖTE

Metsänkoi

Metsänkoi on Syötteellä tunnettu metsänhenki. Syötteen tarinoita kerännyt Teo Sorri kertoo, että hän ei ole missään muualla tarinoita kerätessään törmännyt Metsänkoin kaltaiseen olentoon kansanperinteessä. Sikäli Metsänkoin voi katsoa olevan hyvin leimallisesti syöteläinen ilmiö.

Metsänkoi on metsän henki, se on läsnä kaikkialla ja ympäröi jokaista metsässä liikkujaa.

Metsänkoi on siis tavallaan kaikkialla, mutta samalla ei missään. Sen tehtäviin kuuluu retkeilijöiden ja muiden metsässä liikkujien suojeleminen ja opastaminen, mutta vain jos nämä ovat hyvätapaisia ja käyttäytyvät kunnioittavasti metsää ja sen asukkaita kohtaan.

Pahantekijöitä Metsänkoi sen sijaan rankaisee. Pientä pahantekijää ja metsän rauhan rikkojaa Metsänkoi saattoi vain säilyttellä kummituksen tavoin. Jos tämä ei riittänyt ohjaamaan häirikköä kaidalle polulle, saattoi Metsänkoi houkutella hänet virvatulien lailla harhaan poluilta.

Ääritapauksessa Metsänkoi otti mellastajan omakseen. Tämä tunnettiin niin sanotusti metsän peittoon joutumisena. Ikiajoiksi metsään kadonneiden ajateltiin tulleen Metsänkoin ottamiksi. Myös eläimet saattoivat joutua metsän peittoon, mutta silloin niiden ajateltiin ”menneen metsän hyväksi”. Ne olivat siis eräänlainen uhri, jonka metsän henki tarvitsi metsää ylläpitääkseen.

Kun siis liikut Syötteen poluilla, muista että sinua pitää silmällä Metsänkoi. Kun olet liikkeellä hyvin aikein ja käyttäydyt metsää ja sen elämää kunnioittavasti, ei sinulla ole mitään pelättävää.

Päinvastoin Metsänkoi pitää sinusta huolen. Jos taas olet tullut metsään pahoin aikein, saattaa käydä niin, ettet enää metsästä poistu. Silloin sinusta tulee Metsänkoin ottama.

Pyhityksen peikko

Kerrotaan, että pyhityksellä asuu suuri ja ruma peikko. Tuhansia vuosia se on elänyt Pyhityksellä puhtaan luonnon ympäröimänä. Peikko on nähnyt ensimmäisten ihmisten saapuvan alueelle, ensimmäisten mökkien ja talojen nousevan sekä ensimmäisten teiden halkovan maisemaa. Peikko rakastaa yli kaiken koskematonta ja villiä luontoa, onhan se sen koti. Ihmisillekin peikko on ilmestynyt. Peikon voi saada juttukaveriksi vain oikea eränkävijä ja luonnonystävä. Pyhityksellä vaeltajia peikko tarkkailee etäältä ja kaikki toivoisivat kohtaavansa hänet. Ehkäpä ensi kerralla?

Soppelainen - Toraslammen piinattu haamu

Toraslammen autiotupa sijaitsee erämaisen Toraslammen pohjoisrannalla ja se on monelle retkeilijälle, maastopyöräilijälle ja hiihtäjälle tuttu taukopaikka. Tupa on kunnostettu vanhaan saunaan ja se huokuukin menneiden aikojen tunnelmaa osin noen mustaaminen seinineen.

Auringon välkkeen työntyessä sisään tuvan ikkunoista ja kahvia lavitsalla hörppiessä on vaikea uskoa, että tuvan menneisyys on ollut synkkien tapahtumien värittämä. Tuvan maita asutti nimittäin aikanaan Soppelaiseksi kutsuttu erämies, joka elätti itsensä metsästämyllä ja keräämyllä Syötteen salojen antimia. Saattoipa pieni maatilkkku pukata myös perunaa Soppelaisen tuvan nurkalla. Ankaruudesta huolimatta elämä vaikutti seesteisen rauhalliselta kuusimetsien kätkössä.

Soppelaisella oli kuitenkin synkkä salaisuus: häneltä katosivat salaperäisesti vaimot. Perimätiedon mukaan näitä kadonneita vaimoja oli ainakin kaksi. Ensimmäinen katosi jäljettömiin hänen lähdettyään synnytysreissulle. Vaimo ei koskaan saapunut lapsenpäästäjän luo Metsäkylään, mutta ei liioin palannut Soppelaisen luo kotiinkaan. Niinpä hänen arveltiin jääneen taipaleelle. Metsän ottaneen omansa.

Aika kului ja asiat kulkivat omia uriaan. Pian myös Soppelaisen mökkiin löytyi uusi emäntä. Elo palasi erämaan uomiinsa. Joidenkin vuosien päästä Soppelaisen mökissä vierailevat kyläläiset ja kulkijat alkoivat kummastella vaimon poissaoloa. Tuvan emäntää ei näkynyt, ei kuulunut missään. Asiaa kysyttiin myös Soppelaiselta, mutta isäntä oli kovin vaitelias. Vältellen hän totesi vaimon vain lähteneen. Kyllästyneen kai erämaan ankaraan elämään.

Selitystä kuitenkin kummasteltiin, sillä vaimo tiedettiin ahkerana ja ankaraan elämään tottuneena ihmisenä. Niinpä kylällä alkoivat puheet liikkua ja pian alettiin epäillä, josko Soppelaisella olisi ollut sormensa pelissä myös ensimmäisen vaimon katoamisessa. Lisäpontta puheet saivat, kun pian huomattiin myös Soppelaisen kadonneen. Huhut kertoivat hänen painuneen yhä syvemmälle pohjoiseen erämaahan. Toisinaan kerrottiin hänet kuitenkin nähdyn vielä Toraslammellakin.

Vuodet kuluivat ja asia painui jo unholaan. Soppelaisen autio mökki jäi erästelijöiden ja kairankulkijoiden satunnaisesti yösiijaksi. Eräänä myöhäissyksyn yönä pitikin muuan pyyntimies asentoaan Soppelaisen mökillä. Päivän rasituksista uupuneen ja syysateiden kylmettämänä hän viritteli valkean piisiin ja lähti lammen rantaan kahvivettä koukkaamaan. Jo mökille tultuaan oli

mies tuntenut omituista kihelmöintiä selkäpiissään. Sumuinen syys-yö loi aavemaisen tunnelman. Miehen työntyessä mökin ovesta sateeseen tuntui yö olevan täynnä ääniä: puut humisivat tuulessa, oksat narisivat, vesi lorisi ja torpan lämpenevät hirret paukkuivat. Mies säpsähteli joka rasahduksesta. Jokin selittämätön paha aavistus pyrki väkisin pintaan.

Portailla hän meinasi jo heittää kahvinkeittoaikheet sikseen, mutta keräsi kuitenkin sisunsa. Hammasta purren hän nosti sarkatakin kaulukset pystyyn ja lähti astelemaan polkua lammen rantaan. Äkkiä mies havahtui. Yö oli täysin hiljennyt. Tuuli oli tyyntynyt ja sade tauonnut. Vain miehen märkään polkuun lāsähtävien askelten ääni kuului sysipimeässä yössä. Yö tuntui myös kylmentyneen äkisti, nyt metsästäjä hytisi jo niin, että hampaat kalisivat.

Kun hän saavutti rannan, oli hänen tarkoituksenaan koukata kahvivedet nopeasti ja palata pikaisesti lämpimään mökkiin. Kumartuessaan veden ylle hän kuitenkin seisahtui äkisti. Lammen selältä päin kantautui loisketta, aivan kuin soutaja olisi lähestynyt rantaa kovaa kyytiä. Miestä kylmäsi, sillä hän ei voinut ymmärtää kuka soutaisi säkkipimeässä syysyössä. Kunniallisilla aikeilla siellä ei voinut kukaan olla. Niinpä hän halusi kääntyä, mutta jokin selittämätön oli naulinnut hänet paikalleen. Kenties kauhu oli jäykistänyt jalat.

Loiske voimistui ja nyt metsästäjä oli kuulevinaan jo aivan selkeästi rasvatyynenä seisovaa järvenpintaa halkovan veneen kokan äänen. Miehen sydän takoi rintaa, kun vene kuului tulevan aivan viereen. Hän terästi katsettaan, mutta näki vain mustana seisovan samettisen yön verhon. Nyt oikealta puolelta kuului veneen keulan tömähdys rantamättäikköön.

- Ku-kuka si-siellä? Mies sai kysytyä loukkua lyövien leukojen välistä.

Samassa hän uskoi loppunsa koittaneen. Tervanmustasta vedestä, siltä kohden johon vene oli kuulunut rantautuneen, nousi valju naisen hahmo. Se oli harmaa, sen tukka oli kelmeän levän ja roskan peitossa, kolttu oli repeytynyt riekaleiksi ja ohimossa oli suuri ruhje, kuin siihen olisi lyöty jollain tylpällä. Hahmon suu oli tuskaisessa irveessä ja sen velton harmaa iho oli veden paisuttama.

Metsämies yritti huutaa, mutta suusta purkautui vain kiivaana kylmään yöhön höyryävä hengitys. Kelmeä nainen käänsi katseensa mieheen.

- Olen Soppelaisen vaimo, se sanoi. En kadonnut mihinkään, vaan Soppelainen pyysi minut mukaan laskemaan verkkoja järveen. Kun olimme keskellä järveä, hän työnsi minut veteen.

Yritin vielä nousta veneeseen, mutta Soppelainen löi minua airolla päähän ja työnsi minut veden alle.

Järkytetty metsämies ei saanut sanaa suustaan. Kun naisen hahmo alkoi tulemaan lähemmäs, palasi elo miehen jalkoihin. Hän kääntyi kannoillaan, pudotti kahvipannun ja juoksi takaisin mökkiin minkä jaloistaan pääsi. Mökin portailla hän pysähtyi ja puuskutti. Äkkiä miehen huomion kiinnitti kolkaava töllin ovi. Hän oli aivan varma, että oli laittanut sen lähtiessään säppiin, jottei lämpö karkaisi pirtistä. Henkeään pidättäen mies avasi oven. Tulisijan edessä istui tuntematon kulkija räsyisissä kampeissa. Oikeaa kättään hän nojasi kävelykeppiin. Uuden tulijan oli täytynyt kastua pahasti, sillä lattia oli vesilätäköiden kirjoma.

Metsästäjä astui tupaan. Tuntui huojentavalta saada seuraa yön tapahtumien jälkeen.

- Iltaa, hän tervehti uutta tulokasta.

Tämä ei vastannut, tuijotti vain tuleen. Metsästäjä astui lähemmäs aprikoiden, oliko mies torkahtanut piisin lämpöön. Pää näytti retkottavan kävelykeppiä vasten. Hänen katseensa kiinnittyessä keppiin, se alkoi näyttää omituiselta. Sen alapäässä oli levä lapa, kuin melassa, välähti miehen mielessä. Samassa hän jäykistyi paikalleen. Hahmo oli alkanut kääntää hitaasti päätään. Tulen liekkien loisteessa metsästäjää katsoivat Soppelaisen tuskan vääristämät kasvat.

Metsämies ei jäänyt kuuntelemaan mitä asiaa Soppelaisella olisi ollut. Hän kääntyi ja juoksi pimeässä syysyössä taakseen katsomatta ja yhtä soittoa kylään asti. Hänen kerrottua tarinansa, eivät kauhistuneet ihmiset uskaltaneen vuosiin mennä lähellekään Soppelaisen mökkiä. Se rapistui ja katosi ajan hampaan kuluttavaan kitaan. Nykypäivänä vain tarkkasilmäisin retkeilijä voi löytää mökin vanhat perustukset.

Toraslammen rannassa seisova sauna vastusti aikaa kuitenkin paremmin. Sen ikkunat olivat rikkoutuneet ja osia siitä oli purettu ja poltettu, kun Metsähallitus alkoi 1970-luvulla kunnostaa saunasta autiotupaa retkeilijöille. Tämä kunnostettu sauna seisoo edelleen Toraslammen rannalla ja se tunnetaan nykyään Toraslammen autiotupana. Tuvan valmistumisen jälkeen ovat monet viettäneet yötään tuvalla, usealta se on jäänyt myös kesken. Selittämättömät tapahtumat ovat piinanneet tuvalla yötään viettäviä. Erilaiset narinat, mystiset kolahduksen, oven koputtamiset, askeleet, näyt, valoilmiot, maanjäristykset, virvatulet ja kadonneet tavarat ovat piinanneet

retkeilijöitä. Pahojen tekojensa piinaamaa Soppelainen ja oikeutta hakeva vaimo ne yrittävät olla yhteydessä retkeilijöihin.

Tämä tarina on tosi. Kokeile itse, jos uskallat!

Jälkikirjoitus: Syötteen tarinoita koonnut Teo Sorri kertoo kirjassaan Tarinoiden Syöte Toraslammien aarrekätköstä. Eräs Karsikkoperällä asuva poika oli saanut unessaan ilmoituksen Toraslammelle haudatusta aarteesta. Poika lähtikin isänsä kanssa aarretta hakemaan. He kaivoivat pojalle ilmoitetusta paikasta, mutta aarteen sijaan löytyy ihmisen pääkallo. Lieneekö Soppelaisen ensimmäisenkin vaimon arvoitus siis ratkennut.

LÄHTEET

Oulangalle sijoittuvat tarinat Pauhoilta Paanajärvelle -kirjasta.

Kitkan noita ja Korven tietäjät tietolähteet on Kirjasto Virmassa, tarinat olen minä (Tiia Kallunki) kirjoittanut niiden pohjalta.

Syötteen tarinoista Toraslammen haamu-tarinan on Metsähallituksen työntekijä kirjoittanut paikallisen kummitusjutun mukaan.

Kaikki muut tarinat perimätietoa ja suusta suuhun kulkeneita tarinoita, jotka on kirjoitettu ko. muotoon.

Tarinat on kerätty vuonna 2020 osana harjoitteluani Metsähallituksella Pohjois-Pohjanmaa-Kainuu luontopalveluilla Gateway To Land Of National Parks -hankkeessa.